

Közel húsz év a könyvtárközi kölcsönzésben

1987-ig könyvkereskedőként dolgoztam egy kis bányászvárosban. Abban az időben, amikor a könyvkiadók által megjelentetett könyveket a könyvterjesztő vállalatoknak kötelező volt átvenni, a terjesztő vállalatok pedig – jobb híján – forgalomarányosan, válogatás nélkül tovább osztották boltjaiknak. Természetesen a boltoknak teljesíteni kellett az előírt éves forgalmat, forgási sebességet, a magas árukészletért pedig megrovás járt. Hogyan lehetett ezeknek az elvárásoknak megfelelni egy olyan árukészlettel, amely nem felelt meg az adott városban élők keresletének? Nálunk mindig hiánycikk volt az ifjúsági, szórakoztató irodalom, de volt helyette politika, szociográfia, filozófia stb. – no, nem nagy példányszámban, de az is elfekvő készlet maradt. Más városban, főleg nagy városokban ez pont fordítva volt. Mit lehetett tenni? Az egyetlen megoldás az együttműködés, a boltok közötti cserebere volt, amit igen magas fokon műveltünk, felvállalva az ezzel járó rizikót és többletmunkát. Nem szívesen mondtuk vásárlóinknak, hogy nincs! Egyrészt, mert az ő pénzük után kaptuk a bérünk nagy részét, ennek következtében meg akartuk őket tartani, másrészt, és talán ez volt a legfontosabb, elégedett vásárlókat akartunk. Szerettem ezt a munkát, és talán ennek köszönhető, hogy amikor a kilencvenes évek elején rám osztották a József Attila Megyei Könyvtárban (JAMK) a sokak által kárhóztatott könyvtárközi kölcsönzést, nem estem kétségbe. Boltközi, könyvtárközi – nincs különbség, megy ez nekem! Aztán jött a valóság lomhán, kevés sikerrel. Érkeztek a kérelmek, gyakran hiányos adatokkal, beazonosíthatatlanul, öt példányra tíz kérés, előjegyzés, továbbítás, amely egy idő után követhetetlené vált. Nem volt sokkal sikeresebb az általunk küldött kérések sorsa sem, pedig figyeltem a helyes adatokra és próbáltam a megfelelő helyre irányítani a kérést. Nem volt ritka, hogy egy-egy kérelem hónapokkal később, több könyvtárt megjárva került vissza eredmény nélkül, miközben nap mint nap reklamált az olvasó! Hát, nem így képzeltem a könyvtárközi kölcsönzést! Közben, 1993-ban hosszú szünet után újra indult a könyvtáros képzés Szombathelyen, a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán. Felvettek! Ott ültem először számítógéphez, ismerkedtem az internettel és különböző könyvtári adatbázisokkal. Ugyancsak ebben az évben építette ki lokális hálózatát könyvtárunk, a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár négy munkaállomással – addig egy szem Commodore 64 jelentette a gépparkot –, persze azonnal vállaltam, hogy a kurrens folyóiratok érkeztetését a TEXTÁR segítségével, számítógéppel végzem majd nap mint nap, így én is kaptam számítógépet. Micsoda lehetőség adódott! Lett internet-hozzáférésem, e-postafiókom; gondolkodhattam, hogyan hasznosíthatom ezeket a könyvtárközi kölcsönzésben.

1994 elején – a pontos dátumra nem emlékszem – első attrakcióm egy e-mailben küldött kérés volt a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatónőjének –

más e-mail címet nem ismertem és különben is a tanárom, gondoltam, nagy baj nem lehet. Két nappal később megérkezett a könyv! Pallósiné Toldy Márta sokáig emlegette ezt az e-mailt, ha találkoztunk. Világos, hogy ezek után nem nagyon akartam kézzel írott kéréseket gyártani! Átnéztem a már létező könyvtári honlapokat, telefonáltam össze-vissza, szépen gyarapodott a címtáram, és küldtem a kéréseket ahova csak lehetett, e-mailben. Eleinte meglepett leveleket kaptam, de érkeztek a könyvek, még hozzá gyorsan, vagy a válaszok, hogy kérjem mástól. Az is igaz, hogy volt olyan egyetemi könyvtár, ahonnan megdorgáltak, és követelték a hagyományos kérést. Megjegyzem, sokáig nem is kértem tőlük semmit! Sikertől meggyőzni Komárom-Esztergom megye városi és községi könyvtárosait is, hogy éljenek ezzel a lehetőséggel. Többségüknél nemhogy internet, de még számítógép sem volt, mégis megoldották. Küldték kéréseiket otthonról, iskolából, parókiáról, ki-ki, ahonnan tudta. Mi ez, ha nem az együttműködés magas iskolája? Ha nem tudtam teljesíteni, egyszerűen továbbítottam levelüket más könyvtárhoz. Mennyivel egyszerűbb és gyorsabb lett minden! Ezeknek az e-maileknek a gyorsaságuk mellett volt egy másik óriási előnye, a közvetlenebb, kevésbé hivatalos hangvétel! Mi, könyvtárközisek leveleztünk egymással, egy sajátos levelezési stílus alakult ki, már nem Kedves Kolléga vagy Kolléganő voltunk, hanem a keresztnevünkön szólítottuk egymást. Nagyon szerettem és szeretem ma is az ilyen mosolyt fakasztó pár szavas leveleket „Mártám, Drágám...; Ajaj, már csak a holnapi postával megy; Kérd mástól, nálunk szublimált; OK, megy; Tudsz egy kicsit várni, még keresem; Ó-ó! Csak úgy látszik, hogy van...” stb., stb. Szépen, lassan jó kedvűek lettünk!

A kilencvenes évek közepétől az internet elterjedésével egyre több, elsősorban egyetemi és nagy gyűjteménnyel rendelkező könyvtár tette katalógusát online elérhetővé, mi több, megjelentek a közös katalógizáló rendszerek is – OSZKÁR, KözEIKat, VOCAL –, amelyek lehetővé tették egy-egy dokumentum lelőhelyének gyorsabb felkutatását.

Az igazi minőségi áttörést a könyvtárközi kölcsönzésben 1998 hozta az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) létrejöttével. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kialakított és támogatott szolgáltatási rendszer jogszabályi alapjait az 1997. évi CXL. törvény teremtette meg, majd működését a fenti törvény alapján a 73/2003. (V. 28.) kormányrendelet szabályozta. A rendszer tagjai, szolgáltatói a megyei könyvtárak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az országos szakkönyvtárak, az állami egyetemi könyvtárak és a nemzeti könyvtár lett. Ezzel létrejött egy, az ország könyvtáraiban lévő dokumentumok szinte teljességét lefedő virtuális könyvtár, amely magába foglalja többek között a könyvtárközi dokumentum-ellátást is, megteremtve ezzel az információhoz és dokumentumokhoz való hozzájutás egyenlő esélyének lehetőségét. Egy felületről információt kaptunk a lelőhelyről, esetenként a dokumentum státusáról, a kérés pedig, azonnal indíthatóvá vált.

Elsők között regisztráltunk, hogy használni tudjuk az elektronikus kérést. Az ODR használatával rengeteg időt tudtunk megtakarítani, hamarosan közkedvelté is vált! 2000 októberében már 135 regisztrált könyvtár volt a rendszerben, ez a szám mára 1146-ra duzzadt. A könyvtárközi forgalom pár év alatt a duplájára nőtt, és a postaköltség hozzájárulásának megvonása is csak rövid időre akasztotta meg a növekedést.

Év	Eredeti dokumentum	Másolat	Elektronikus dokumentum	Összesen
1998	22 530	20 790	0	43 320
1999	27 393	27 911	0	55 304
2000	33 105	28 087	0	61 192
2001	33 417	32 264	0	65 681
2002	55 634	35 626	1 280	92 540
2003	70 435	32 926	3 697	106 978
2004*	80 410	24 080	5 449	109 939
2005	97 714	21 031	9 315	128 060
2006	90 232	17 982	9 668	117 882
2007*	60 067	12 956	11 811	84 834
2008	61 085	9 545	12 863	83 493
2009	66 922	8 876	14 724	90 522
Mindösszesen	698 964	266 475	68 809	1 034 248

* 2004-ben három nagy szolgáltató könyvtár felújítás, illetve feladatváltás miatt csak korlátozottan vett részt a feladatok ellátásában.

** 2007-től az óriási arányú postai díjnövekedés miatt a szolgáltató könyvtár csak az eredeti dokumentum elküldésének postaköltségét tudja átvállalni, a visszaküldés díját a kérő könyvtár vagy a felhasználó fizeti meg. (http://www.ki.oszk.hu/107/e107_plugin/content/content.php?cat.567)

Az elektronikus levelezésről persze továbbra sem mondhattunk le, miután a szolgáltató könyvtárak közül eleinte csak a VOCAL könyvtárak állománya volt teljességgel a rendszerben, a többi könyvtár állományának csak egy része volt elérhető. A hiányzó státusokról nem is beszélve! Nekünk kölcsönözhető példány kellett és azonnal! 2001 márciusában a szegediek segítségével elindult a könyvtárközi levelező lista, amely a dokumentum keresésén túl a napi problémák megvitatására is lehetőséget adott. Hogy mennyire élő ez a lista ma is, idézek a *polcologia.klog.hu* 2010. április 19-ei bejegyzéséből „– ez nagyon aktív lista, azt tapasztaljuk, hogy a könyvtárközisek szinte versengenek, hogy ki küldje el előbb a kérdésben föl-tett dokumentumot a kérdező könyvtárosnak!!! .... egy-egy könyvtár képet kap más könyvtárak »készességéről«...”

Amikor megszületett az ötlet 2001 tavaszán az ODR tagkönyvtáraiban könyvtárközivel foglalkozó kollégák összehívására, ezt a fórumot használtam fel közvélemény-kutatásra. Egyáltalán legyen-e, milyen témák legyenek, tartának-e előadást, legyen-e fórum stb. Ha akkor a könyvtárközisek nem lelkesítenek és nem biztosítanak részvételükről, biztos, hogy nem szervezem meg! Az akkor egyszeri rendezvénynek szánt „összejövetel” évente ismétlődő országos konferenciává nőtte ki magát, 2010-ben ünnepelte tizedik évfordulóját, amelyet nyugdíjba vonulásom miatt már nem én szervezhettem.

Elsődleges célja ezeknek a konferenciáknak a személyes találkozás volt! Fontosnak tartottuk, hogy együtt, egy időben kapjunk tájékoztatást a különböző, bennünket érintő fejlesztési irányokról, jogszabály-módosításokról, a postaköltség alakulásáról, a munkánkat érintő vizsgálatokról és betekintést nyerhessünk egy-egy könyvtár könyvtárközi kölcsönzését érintő gyakorlatába. A konferenciákról emlékeztetők készültek, amelyek többek között a Könyvtári Intézet honlapjáról is

elérhető. A közös ebédekkel, délutáni beszélgetésekkel lehetőség nyílt ismerkedésre, ezzel azután arcokat kapcsolhattunk e-mailjeinkhez. Az érdeklődés az első perctől élénk volt, sikerét pedig mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a résztvevők száma – száz körüli – megközelítően ugyanannyi volt mind a tíz alkalommal. Természetesen ez köszönhető a kiváló előadóknak és minden résztvevőnek, aki itt volt, mi több, a délutáni fórumokon megosztotta velünk gondját-baját. Külön köszönet illeti Monostori Imrét, az akkori igazgatónkat, aki kilenc éven át teljes szabadkezet engedett a szervezésben, és támogatott mindenben!

A tizedik konferencia utolsó „fellépőjeként” a kilenc konferencia összefoglalását követően feltettem egy szemtelennek tűnő kérdést – ez egy sikertörténet? Akik ott voltak, tudják a választ – igen! Miért is osztom meg most ezt a véleményem? Mert elmaradt a következő kérdés! Kinek a sikere? Enyém, a szervezőé? A József Attila Megyei Könyvtaré? Nem, ez egy közösen megvalósított sikertörténet, a könyvtárközi kölcsönzők sikere! Azok sikere, akik gyártották, míg kellett, a régi kéréslapokat, csitígtatták olvasóikat, akik tanulták kezelni az újabb és újabb technikai csodákat, akik nyitottak voltak és maradtak minden újra, akik képesek több száz kilométert utazni, hogy megismerjék egymást, akik időnként türelmetlenek, miért nincs végre egy jól használható közös katalógus, de akik azonnal értesítik a többieket, hogy van saját elektronikus kéréslapjuk.

Az elmúlt évek során egyre inkább tudatosult bennem, hogy a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó könyvtárosok önálló, sajátos csapatot alkotnak a könyvtárak világában, méghozzá egy nagyon jó csapatot. Örülök, hogy ennek a csapatnak egyik tagja lehettem. Köszönöm az együttműködést!

Fátrai Erzsébet

„Én nagyon optimista vagyok...”

Interjú Agyagási Hajnallal,
a Maros Megyei Könyvtár munkatársával,
aki 2010-ben elnyerte
„Az év fiatal könyvtárosa” díjat

2010. november elején tartották meg a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete VII. vándorgyűlését Kászonalitízen, ahol díjazták az év fiatal könyvtárosát is. A marosvásárhelyi Agyagási Hajnal volt a kitüntetett, akit kolléganője, Csiki Emese, a Maros Megyei Könyvtár osztályvezetője laudált ekképpen: „... sokra tartom a Hajni munkáját és főképpen a hozzáállását mindahhoz, ami a könyvtárhoz tartozik, hiszen sokszor ezen a ponton dől el valaminek a sorsa. ... Dolgozik! ... szívvél-lélekkel ... Látszik az arcán, ha jól mennek a dolgok, szenved, ha nyikorognak. Valóban, a könyvtár nem marad változatlan, itt is érezhetőek a változások; Agyagási Hajnal pedig nyitot-